

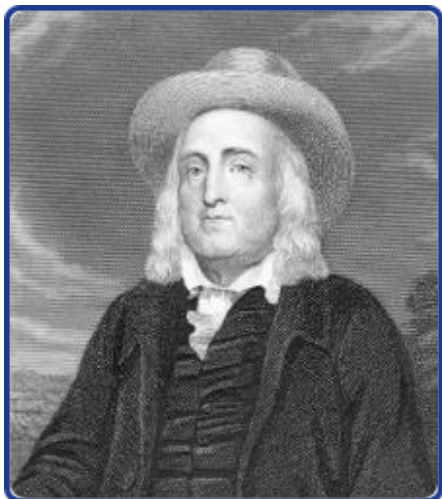
Міжнародне право

- **Метою навчальної дисципліни** є засвоєння студентами основоположних знань у сфері міжнародного права.
- Головне призначення навчальної дисципліни «Міжнародне право» полягає в забезпеченні міжнародного миру та безпеки, сталого розвитку міжнародного співтовариства в політичній, економічній, духовно-культурній та інших сферах діяльності. Вивчення цієї дисципліни дасть можливість студентам отримати знання з історії, теорії та практики міжнародно-правового регулювання відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, а також щодо імплементації міжнародно-правових зобов'язань України в національний правопорядок.
- **Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:** оволодіння студентами теоретичними та практичними знаннями про основні етапи становлення та розвитку міжнародного публічного права; коло суб'єктів і систему джерел міжнародного права; механізми імплементації норм міжнародного права в національні правопорядки держав; порядок укладення, функціонування, припинення та зупинення дії міжнародних договорів; види та форми міжнародно-правової відповідальності держав та індивідів; міжнародно-правовий режим морського простору; міжнародно-правові підстави зміни державної території; порядок здійснення дипломатичних та консульських зносин; основи міжнародного права в період збройних конфліктів та ін.
- **Результати навчання**
- У результаті вивчення цієї дисципліни студент повинен вміти – проводити поглиблений науковий аналіз, зокрема порівняльно-правовий, міжнародного права та національного права України, навчально-методичної та наукової літератури з міжнародного права; формулювати ключові поняття та терміни публічного міжнародного права.

Введення терміна «Міжнародне право»

1780 рік

Джеремі Бентам

Англійський філософ,
правознавець та
реформатор

Перше введення в науковий обіг

Термін «міжнародне право» (*international law*) уперше запропонував Дж. Бентам у 1780 році як більш точну заміну традиційним визначенням.

Заміна застарілих термінів

Протягом півстоліття новий термін витіснив поняття, що походили від римського концепту «*jus gentium*»:

 s gentium (лат.)

law of nations (англ.)

droit des gens (франц.)

Сучасний статус поняття

Колишні дискусії щодо протиставлення «міжнародного права» та «права народів» залишилися в минулому. Наразі поняття «**міжнародне право**» є загальновизнаним у доктрині, дипломатії та зовнішній політиці держав.

Альтернативні поняття та мовні аналоги

Світова практика

💡 Історичні альтернативи

Залежно від факторів у різні часи пропонувалися десятки інших визначень:

«**Jus inter gentes**» Право між націями (латинська традиція)

«**Міждержавне право**» Акцент на суверенних державах як головних суб'єктах

«**Наднаціональне / Транснаціональне**» Виходить за межі класичного міждержавного рівня

«**Світове право**» Глобальне охоплення юридичного регулювання

🌐 Сучасні мовні еквіваленти

АНГЛІЙСЬКА
International law

ФРАНЦУЗЬКА
Droit international

ІСПАНСЬКА
Derecho internacional

ІТАЛІЙСЬКА
Diritto internazionale

ПОРТУГАЛЬСЬКА
Direito internacional

УГОРСЬКА
Nemzetközi jog

РУМУНСЬКА
Drept internațional

УКРАЇНСЬКА
Міжнародне право

❗ **Важливий
виняток:**

Німецька (*Völkerrecht*), норвезька (*Folkerett*),
фламандська та ісландська мови зберегли давній термін «Право народів».

Публічне та Приватне міжнародне право

Розмежування

Міжнародне Публічне Право

Зазвичай називається просто «Міжнародним правом».

- ✓ **Суб'єкти:** Суверенні держави, міжнародні організації (ООН), нації в боротьбі за незалежність.
- ✓ **Предмет:** Відносини міжвладного характеру, забезпечення миру, безпека, кордони.
- ✓ **Джерела:** Міжнародні договори, міжнародні звичаї, загальні принципи права.
- ✓ **Характер норм:** Загальнообов'язкові принципи (jus cogens).

Міжнародне Приватне Право (МПП)

Окрема галузь з наявністю «іноземного елемента».

- ✓ **Суб'єкти:** Фізичні та юридичні особи (громадяни, іноземні компанії, фірми).
- ✓ **Предмет:** Цивільні, сімейні, трудові, торговельні та спадкові правовідносини.
- ✓ **Джерела:** Національне законодавство держав та міжнародні конвенції.
- ✓ **Характер норм:** Колізійні та матеріально-правові норми регулювання.

Юридична природа та галузева система

Сутність МП

? Дискусія про «правовий» характер

«Чи є міжнародне право саме "правом" з огляду на проблему ефективності застосування його норм та відсутність єдиного примусу?»

Представники дискусії: Р. Дженнінгс, К. Земанек, Е. Штайн, Д. Дельбрук

👉 Правовий фундамент та дієвість

- **Принципи:** Базується на **консенсусі** та **взаємності**, орієнтуючись на зовнішні відносини держав.
- **Захист інтересів:** Попри вплив політичних та військових чинників, ніщо так чітко не захищає інтереси держав, як право.
- **Судовий захист:** Для вирішення найважливіших спорів держави звертаються до міжнародних судових та арбітражних органів.

📁 Галузеве розмаїття міжнародного права

Охоплює надзвичайно широку сферу міждержавних відносин та перебуває у тісному зв'язку з внутрішньодержавним правом:

Право міжнародних договорів

Право зовнішніх зносин

Право міжнародних організацій

Міжнародне морське право

Екологічне право

Гуманітарне право

Кримінальне право

Право прав людини

Взаємоузгодженість міжнародного та національного права

Гармонізація

Забезпечення виконання норм

Зв'язок між правовими системами має бути **взаємоузгодженим** та спрямованим на забезпечення виконання положень міжнародного права за допомогою національного законодавства.

⚠ Наслідки відсутності узгодженості

- **Порушення зобов'язань:** Ризик невиконання державою своїх міжнародних обов'язків перед іншими суб'єктами.
- **Неможливість реалізації прав:** Втрата спроможності повноцінно реалізовувати власні міжнародні права та інтереси.

⚖ Свобода держави та її межі

- **Свобода вибору:** Закріплення права держави самостійно регулювати питання внутрішнього життя.
- **Міжнародно-правові межі:** Встановлення обмежень цієї свободи в умовах зростаючої глобальної взаємозалежності.

Пріоритет та Юридична Основа

Примат у Державній Практиці

У практиці переважної більшості держав міжнародне право має юридичну перевагу перед національним правом на всій території держави.

Це забезпечує єдність світового правопорядку та гармонізацію міждержавних зобов'язань.

Міждержавна Природа

Основою регулювання є узгодження інтересів носіїв суверенної влади.

Держави за загальною домовленістю створюють і в подальшому добровільно виконують сформульовані норми належної поведінки.

Суть та Джерела Норм

Модулятор Згоди Держав

Суть сучасного міжнародного права полягає в узгодженні волі держав щодо їхньої юридично значущої правомірної поведінки.

Форми Правового Прояву

Юридична сила норм ґрунтується на згоді держав і виявляється у формі **міжнародного договору** або **міжнародного звичаю**, відображаючи факт існування світового співтовариства.

Визначення Об'єкта Міжнародного Права

Міжвладні Відносини Суб'єктів

Регулюються лише ті міждержавні відносини, які мають **міжвладний характер**. Суб'єктами є держави та міжнародні організації.

Визначення об'єкта: «Міжнародні відносини між державами та міжнародними організаціями з приводу реалізації державами своїх суверенних владних прав».

i Таке визначення встановлює чітку межу між міжнародним та внутрішньодержавним правом.

Доктринальні Підходи та Наукові Школи

Теорія «Матеріального Права»

Домінуючий підхід (Л. Опенгейм, Ж. Тузкоз, Г. Тункін, І. Лукашук).
Сприймає міжнародне право як об'єктивну систему юридичних норм і принципів.

Наукові Школи та Концепції

У межах підходу вирізняються три основні напрями:

- **Позитивісти**
- **Школа природного права**
- **Соціологічна школа**

Об'єктивна Природа Сфери

Наукова полеміка відображає особисті переконання дослідників, проте не змінює об'єктивної природи міжнародного права як самостійної системи.

Суб'єкти та Захист Норм

Широке Коло Суб'єктів

Правове регулювання охоплює держави, міжнародні організації, а також виходить на рівень фізичних осіб.

Міжнародно-Правовий Захист

При порушенні норм суб'єкти звертаються до спеціалізованих міжнародних органів (Рада Безпеки ООН, Міжнародний суд ООН).

Еволюція Позитивізму та Кола Суб'єктів

Класичний Позитивізм

У XIX – першій половині XX ст. застосовувався термін **«міждержавне право»**, оскільки єдиними суб'єктами вважалися держави.

Розвиток Інституцій

Поява адміністративних союзів, міжурядових організацій та національно-визвольних рухів змінила уявлення про правову систему.

Сучасне Співробітництво

Міжнародне право сьогодні регулює відносини між **усіма суб'єктами** міжнародної спільноти, вийшовши за міждержавні межі.

Процесуальний Підхід у Доктрині

Право як Динамічний Процес

Низка науковців розглядають міжнародне право не просто як сукупність застиглих норм, а як **процес їх розробки та реалізації** в житті.

Концепція Р. Хігінс (Rosalyn Higgins)

Найбільш відомою представницею процесуального напрямку є Розалін Хігінс (колишня Голова Міжнародного Суду ООН).

“ Наукова різноманітність та наявність оригінальних концепцій збагачують доктрину сучасного міжнародного права.

Функціональний Підхід та Судові Дефініції

Функціональний Критерій (Н. Динь)

Визначення через завдання та предмет регулювання: право, що застосовується для регулювання відносин у міжнародній спільноті.

Справа «Лотос» (ППМП, 1927 р.)

Класична дефініція Постійної палати міжнародного правосуддя: *«Міжнародне право регулює відносини між незалежними державами».*

Міжнародний Суд ООН: *«Міжнародне право – це велика споруда, яка дбайливо будувалася людством протягом століть з метою створення і забезпечення нормальних упорядкованих відносин між державами».*

Проблема дефініції поняття

Відсутність абсолютного визначення

Жодна із сучасних чи історичних правових позицій не є повністю досконалою. Кожна з дефініцій має власні переваги («плюси») та обмеження («мінуси»), висвітлюючи лише окремі грані цієї складної системи.

Комплексний підхід

Щоб сформулювати об'єктивне поняття міжнародного права, необхідно виходити з його класичних конститутивних елементів, які традиційно використовуються для характеристики будь-якої галузі права.

Три класичні елементи дефініції

Основні джерела

Система договірних та звичаєвих норм, що формують нормативно-правовий фундамент міжнародних правовідносин.

Коло суб'єктів

Суверенні держави, міжнародні організації та інші визнані учасники міжнародного правопорядку.

Сфера регулювання

Взаємовідносини між учасниками з метою розвитку співробітництва, забезпечення миру та безпеки.

Два рівні розуміння

Міжнародне право (у широкому розумінні)

Система договірних і звичаєвих норм, які регулюють взаємовідносини між державами та іншими суб'єктами, визначають взаємні права й обов'язки, виражають їх узгоджену волю та спрямовані на забезпечення миру і безпеки.

Міжнародне право (у вузькому розумінні)

Особлива система права, що безпосередньо регулює відносини між державами та іншими учасниками міжнародно-правових відносин.

Ключові цілі та призначення

- ✓ **Врегулювання відносин:** Упорядкування взаємодії між державами та суб'єктами.
- ✓ **Закріплення прав і обов'язків:** Чітке визначення взаємних правових меж.
- ✓ **Вираження узгодженої волі:** Консенсусний характер нормативного змісту.
- ✓ **Міжнародне співробітництво:** Сприяння розвитку спільних ініціатив.
- ✓ **Мир та безпека:** Забезпечення стабільного та безпечного світопорядку.

Контекст та роль регулятора

Система регулювання

Міжнародне публічне право виступає одним із головних регуляторів міжнародних відносин. Для розкриття його ролі необхідно дослідити його саме як цілісну правову систему.

Порівняльний аналіз

Розуміння сутності МП вимагає аналізу його переваг, відмінностей та специфічних недоліків у порівнянні з національним (внутрішньодержавним) правом.

Доктрична позиція більшості

Визнання правової системи

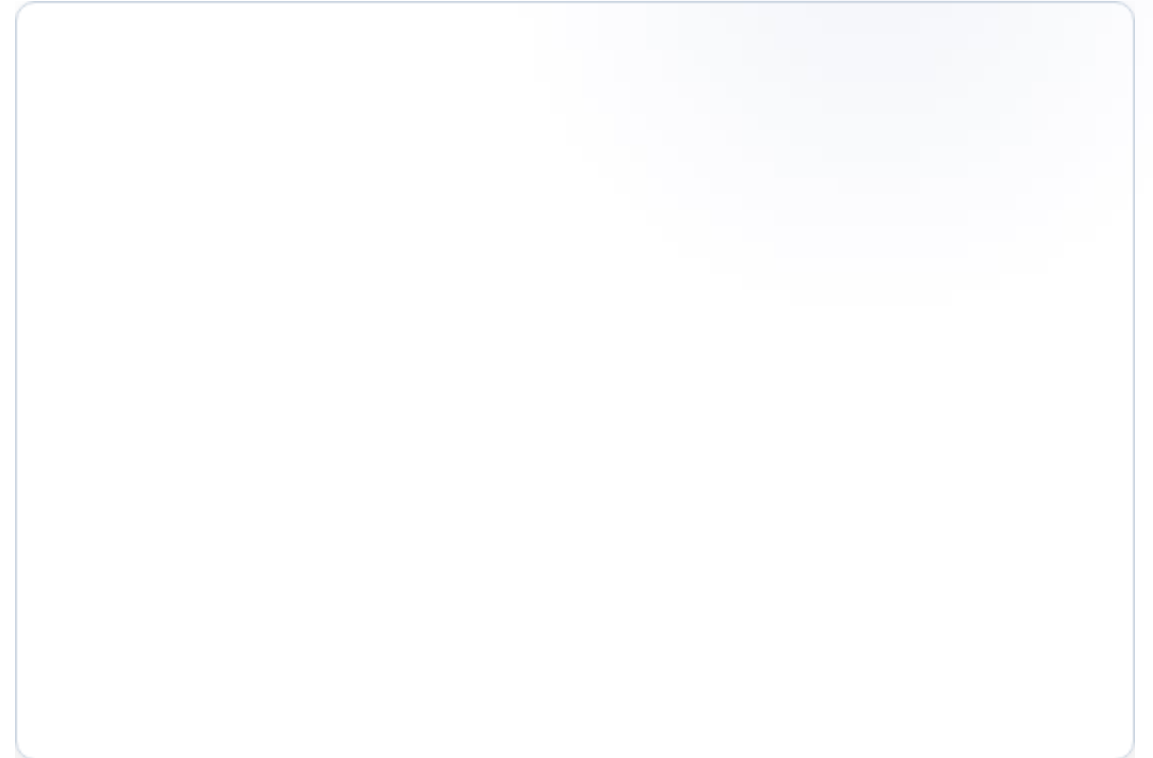
Більшість науковців наголошує, що міжнародне право — це повноцінна система права, хоч і володіє специфічними притаманними їй рисами.

Збереження системних ознак

Попри суттєві особливості, міжнародне право зберігає всі фундаментальні ознаки, що притаманні будь-якій нормативно-правовій системі.

Альтернативна наукова позиція

- ⚠ **Перебільшення специфіки:** Окремі науковці акцентують увагу лише на відмінностях від національного права.
- 🚫 **Заперечення правових ознак:** Скептики стверджують, що МП не має повноцінних рис системи права.
- 🏛 **Політичний регулятор:** Специфічні риси розглядаються ними як підстава вважати МП системою *політичних*, а не юридичних норм.

Три виміри наукової дискусії

Юридична сила

Обґрунтування нормативної обов'язковості рішень та договорів у міждержавних відносинах.

Порівняння систем

Зіставлення з національним правом за критеріями створення, виконання та примусу.

Політика vs Право

Розмежування юридично обов'язкових норм від політичних домовленостей і декларацій.

Особливості Предмета Регулювання

 Унікальний предмет: Міжнародне право відрізняється від усіх інших правових систем перш за все своїм специфічним предметом регулювання.

 Міждержавні відносини: Предметом є політичні, економічні та інші відносини між державами, різними за природою, устроєм і населенням.

 Екстратериторіальність: Впливає на суспільні відносини, що виходять за межі внутрішньої компетенції конкретної держави.

| Ключові Виміри Міжнародного Права

Суверенність Держав

Взаємодія між державами з різною природою, внутрішнім устроєм, населенням та територією на засадах рівності.

Коло Суб'єктів

Регулювання зв'язків не лише між суверенними державами, а й між іншими визнаними суб'єктами міжнародного права.

Позамежна Сфера

Упорядкування суспільних відносин, що виходять за межі національної компетенції та територіальних кордонів.

Глобальний Правовий Порядок

Нормативна Система

Міжнародне право створює єдиний нормативний простір для узгодження інтересів різnorідних суб'єктів, гарантуючи міжнародну стабільність і мирне співробітництво.

Предмет та Об'єкт Права

Предмет Міжнародного Права

Це особливий вид соціальних відносин — **міжнародні відносини**, що мають міждержавний характер.

Вони виникають між суверенними державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами у сфері забезпечення миру, співробітництва та правопорядку.

Об'єкт Міжнародного Права

Це безпосередньо **відносини з приводу певних благ** (матеріальних та нематеріальних).

Об'єкт слід чітко відрізняти від предмета: предмет відповідає на питання "які відносини регулюються", а об'єкт — "з приводу чого вони виникають".

Приклади Об'єктів та Благ

Природні Ресурси

Регулювання відносин щодо захисту, збереження та раціонального використання спільних природних багатств людства та трансмітницьких ресурсів.

Континентальний Шельф

Міжнародно-правовий режим морського дна та його надр поза межами територіального моря, суверенні права держави на розробку його ресурсів.

Космічні Об'єкти

Правовий статус космічного простору, небесних тіл, штучних супутників, космічних кораблів та об'єктів, що запускаються в космос.

Матеріальні та Нематеріальні Блага

Міжнародно-правові відносини складаються з приводу різноманітних благ, які мають стратегічне значення для держави та людства:

- **Матеріальні блага:** сухопутні та водні території, континентальний шельф, ресурси, космічна техніка.
- **Нематеріальні блага:** державний суверенітет, міжнародний мир, безпека, честь і гідність націй, права людини.

| Характер взаємодії та баланс інтересів

Взаємозв'язок, а не підпорядкування

Некоректно стверджувати, що міжнародне право виключно «обслуговує» міжнародні відносини. Воно виступає самостійним нормативним регулятором, що забезпечує стабільність світопорядку.

Врахування реальних потреб

Міжнародне право безсумнівно враховує інтереси й зростаючі потреби товариства держав, гнучко реагуючи на глобальні зміни та нові виклики міждержавної співпраці.

Практичні вияви еволюції інститутів

Морське право

Визнання прав на економічну зону та континентальний шельф стало фактичним розширенням територіального суверенітету прибережних держав, що раніше вважалося неможливим.

Повітря і космос

Розмежування просторів та встановлення державного суверенітету на висоті 100–110 км стало безпосередньою відповіддю на нові технічні та безпекові потреби держав.

Міжнародне товариство

Відмова від застарілого терміна «родина цивілізованих держав» на користь «міжнародного товариства» забезпечила включення абсолютно всіх країн планети на рівних засадах.

Трансформація парадигми

Відповідь на вимоги часу

Розвиток нових правових інститутів демонструє, що міжнародне право адаптується до реалій міждержавної взаємодії.

Заміна концепції виключної «родини цивілізованих держав» на універсальне «міжнародне товариство» є ключовим доказом інклюзивності та прогресу сучасної правової системи.

Ключові засади регулювання

Загальнолюдський характер

У вирішенні глобальних проблем заінтересовані всі держави світу без винятку — незалежно від їхнього географічного розташування, військової сили, політичного устрою чи економічного статусу.

Метод консенсусу

У доктрині міжнародного права формується позиція щодо необхідності правової регламентації таких проблем переважно методом консенсусу — тобто шляхом досягнення загальної згоди всіх учасників.

Практичні досягнення держав

Морське право

Кодифікація правового режиму Світового океану та раціонального використання його ресурсів (Конвенція ООН з морського права).

Космічний простір

Розробка чіткої регламентації поведінки держав у космосі та на небесних тілах з метою його мирного використання.

Статус Антарктики

Додаткова правова регламентація правового статусу Антарктики задля збереження цього унікального природного заповідника.

Загальна спадщина людства

Новий доктринальний підхід

Практика міжнародного співробітництва увінчалася розробкою фундаментального поняття **«загальна спадщина людства»** (Common Heritage of Mankind).

Цей правовий режим забезпечує рівний доступ, мирне використання та збереження глобальних ресурсів для теперішніх і майбутніх поколінь.

🛡️ Захист глобальних благ вимагає спільної відповідальності всього міжнародного співтовариства.

